

Vapaata laskettelua elämäkerrassa

Heikki Saari: Jacke. Jacob Södermanin elämä. Siltala 2014. 348 s. ISBN 978-952-234-217-1.

Toimittaja ja tietokirjailija Heikki Saari on kirjoittanut maaliskuussa 2014 ilmestyneen Jacob Södermanin elämäkerran. Södermanin elämäkertansa ansainnut. Nuorena oikeusministeriksi yllättäen nousseesta radikaalista lakimiehestä on kasvanut mittavan ja monipuolisen elämäntyön tehnyt poliitikko ja virkamies, jonka ansiot tunnustetaan yleisesti.

Saaren laatima elämäkerta on kiintoisa ja sujuvasti kirjoitettu. Se sisältää runsaasti sitaattimerkein asianmukaisesti varustettuja Södermanin omia lausumia. Teos sijoittuukin tyypiltään elämäkerran ja taustakirjoittajan avustaman muistelmaan väliin, jossa on 12 nimikettä sisältävä kirjallisuusluettelo. Joukossa ei ole yhtään tutkimuskirjallisuuden piiriin luettavaa julkaisua. Tekijä on haastatellut kuutta henkilöä, joista kahden – Ulf Sundqvistin ja Seppo Tiitisen – lausumia on käytetty enemmän kuin muiden. Lähdepohja ja pohjatyö ei näin ole kovin tukeva.

Saaren kirja on kirjoitettu Södermanin näkökulmasta. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, kun teos on valmisteltu yhteistyössä täysissä voimissa olevan kohdehenkilön kanssa. Ajoitus on sikäli sopiva, että Södermanin aktiivisen vaikuttamisen aika alkaa olla ohi, mutta hän on yhä hyvin niiden tietoisuudessa, joita poliittinen henkilöhistoria kiinnostaa. Oikeastaan vain oikeusministerikaudelta vuodelta 1971 häivähtää esiin Södermanin muiden – ja nimenomaan myös silloisten kritikoiden – silmin. Ero on varsin suuri esimerkiksi syksyllä

2013 ilmestyneeseen Juhani Suomen teokseen *Mannerheim – viimeinen kortti?*, jossa on vahva dokumentaarinen pohja. Suomen teoksesta huokuu se, ettei kukaan ole sankari kamaripalvelijansa eikä ehkä läheistensä silmissä.

Heikki Saari kirjoittaa teoksensa esipuheessa, että Jacob Södermanin elämäkerta keskittyy kohdehenkilön tärkeisiin elämänvaiheisiin ja käännekohtiin, mutta kertoo myös Suomen poliittisesta lähihistoriasta 1960-luvulta 2010-luvulle. Edelleen hän mainitsee juristin tarkkuutta vaaditun erityisesti valtakunnanoikeuden tapahtumien, EU-oikeuden perusteiden ja Suomen perustuslain uudistusten käsittelyssä. ”Muuten saattoi laskeutella vapaammin – silti totuudessa pysyen”, hän kirjoittaa.

Arviointi on pitkälle paikkansa pitävä. Ne teoksen osat, joista näkyy Södermanin käden jälki, ovat tarkimmat ja huolellisimmin muotoillut. Myös Södermanin elämänvaiheet ja toiminta on käyty lävitse tarkoin. Hieman enemmän olisi kaivannut pohdintaa siitä, miten radikaalista ja kärjistäjästä kasvoi avarakatseinen ajattelija ja valtiomiestasoinen toimija, joka on paljon muutakin kuin lakimieskunnan Jörn Donner, niin kuin Lasse Lehtinen on häntä luonnehtinut.

Elämäkerran ongelma ei ole tekijää siteeraten välttämättä se, että on lasketeltu vapaasti, vaan se ettei totuudessa ole aina pysytty. Hakuteosten avulla helposti havaittavia virheitä on Södermanin elämäkerrassa muun muassa se, että Södermanin kerrotaan suorittaneen vuonna 1962 oikeustieteen kandidaatin tutkinnon. Tutkintonimike oli kuitenkin tuolloin lainopin kandidaatti. Tekstissä hänen kerrotaan saaneen Suomen valkoisen ruusun suurristin. Sen sijaan hakemisto-osassa on oikea tieto. Kyseessä oli Suomen leijonan suurristi. Lukija, joka törmää tällaisiin käsityksiin, jää esityksen jatkuessa epäilemään faktojen pi-

tävyyttä sellaisissa kohdissa, joita ei itse tunne tai joita ei kykene tarkistamaan.

Olen ottanut arvioitavakseni esimerkinomaisesti teoksen faktapohjaa sivuilta 83–91 jaksosta ”Ylälätsministeri herätti huomiota”. Sen ensimmäisellä sivulla kerrotaan, että Paasion hallitusta seurasi vuonna 1968 Koiviston hallitus, jossa voimasuhteet olivat ennallaan. Näinhän ei ollut. Uutena hallituspuolueena oli RKP. Voimasuhteet eivät olleet ennallaan, kun vanhojen hallituspuolueiden ministerien määrä pysyi samana. Koiviston hallitusta kirjoittaja kuvaa vasemmistohallitukseksi. Sellainen se ei ollut, vasemmistoenemmistöinen toki kuitenkin.

Samalla sivulla kerrotaan, että vasemmistoenemmistöisen eduskunnan aikana yhteiskunnallinen uudistustyö oli hidas. Ainoa poikkeus olisi ollut peruskoulu-uudistus. Kirjoittaja ei ilmeisesti lue poikkeukseksi tulopoliittikkaakaan, joka hänen mukaansa keksittiin vuonna 1968. Kyllä kysymys oli muusta kuin keksimisestä. Tulopoliittikan kirjoittaja kertoo tarkoittavan sitä, että palkoista ja muista työehdoista sovitaan keskitetysti työmarkkinajärjestöjen kesken. Tämä tarkoittaa kuitenkin työehtosopimuspolitiikkaa. Tulopoliittikkaa tehtäessä osapuolina ovat työmarkkinain keskusjärjestöt yleensä yhdessä valtiohallinnon kanssa, ja siinä sovitaan muustakin kuin työsuhteiden ehdoista.

Seuraavalla sivulla 84 tekijä kirjoittaa, että yliöpäiset taistolaiset vyöryttivät opiskelijapolitiikassa vielä 1970-luvun lopulla. Tuona aikana taistolaiset menettivät kuitenkin asemiaan ylioppilaskuntien vaaleissa ja hegemoniaansa opiskelijaliikkeessä. Kirjoittaja jatkaa kertomalla, että yleispolitiikassa kansanrintaman suosio alkoi heiketä jo 1960-luvun lopulla. Se olisi yksinkertaisesti syönyt evänsä loppuun. Tämä ei ollut ainakaan presidentti Urho Kekkosen käsitys.

Hänhän oli puhunut neuvostoliittolaisten kanssa siitä, että vanha hallituspohja tulee jatkamaan vuoden 1970 eduskuntavaalien jälkeen, niin kuin sitten kävikin.

Sivulla 85 kirjoittaja kertoo Maalaisliiton muuttaneen nimensä Keskustapuolueeksi vuonna 1962. Tämä tapahtui kuitenkin vasta kaksi vuotta myöhemmin. Samalla sivulla kirjoittaja kertoo voimasuhteiden olleen Karjalaisen II hallituksessa porvari- ja vasemmistopuolueiden välillä tasan. Voimasuhteet olivat kuitenkin porvarien hyväksi 9–8, kun Olavi J. Mattila luettiin porvarileiriin.

Seuraavalla sivulla 86 kirjoittaja kertoo kommunistien johtaneen 1970-luvun alussa paitsi Rakenustyöläisten Liittoa myös Metallityöväen Liittoa. Näinhän ei ollut. Beljakov-episodi selitetään vähintään epätarkasti. Saaren mukaan metallin lakkoa on selitetty jopa vallankumouksen yritykseksi. Beljakov ei kuitenkaan saanut lakkoa aikaan, vaikka hän oli sitä ollut vuona 1970 vauhdittamassa, ja Beljakov-kriisi oli lakon alkaessa jo ohitse.

Sivulla 88 kerrotaan, että vuonna 1971 kaikki työhön liittyvät uudistukset seisoivat ja että oli kova paine saada aikaan uusi työopimuslaki. Edellisenä vuonna oli kuitenkin vasemmisto-enemmistöisessä eduskunnassa säädetty uusi työopimuslaki. Seuraavalla sivulla 89 kerrotaan, että STK oli saanut vakuutettua SAK:n siitä, että paras henkilö sosiaali- ja terveysministeriön työosaston osastopäällikön virkaan olisi professori Kaarlo Sarkko. Hän ei kuitenkaan ollut vielä tuolloin professori. Seuraavalla sivulla 90 sanotaan Tapani Virkkusen olleen työnantajien lakimies. Varatuomari Tapani Virkkunen – pääjohtaja Matti Virkkusen veli – ei ollut mikä tahansa työnantajien lakimies vaan STK:n johtaja vuosina 1955–1971, yksi aikansa merkittävimmistä työmarkkinajohtajista.

Heikki Saaren kirja antaa aiheen yleisempiin mietteisiin. Tietokirjailloiksi itseään kutsuvat laativat elämäkertoja nopeassa aikataulussa. Heidän tietonsa ja analyysikyynsä poliittisesta historiasta ja lähimenneisyydestä eivät ole yleensä ammattihistorioitsijoiden tasolla, eivätkä he aina malta tarkistaa esittämiään tietoja. Tällöin olisi parempi, että vapaa laskettelu jäisi vähemmälle tai että kirjoittajilla olisi tukenaan ateljeekritiikkiä. Pallo voidaan näin heittää myös kustantajille. Korkeatasoisten elämäkertojen kirjoittaminen edellyttää ammattitaitoa ja tunnollisuutta sekä tarvittaessa kirjoittajan työn jäljen tarkistuttamista.

HEIKKI HALILA